

אבטוביוגרפיה

נולדתי בכ"ד אלול תרמ"ז, ספטמבר 1887, בעיר קמֶנְץ-פּוֹדוֹלִיָה, (רוסיה הדרומית), במשפחה של "יורדים", ששמרה על גילויים חיצוניים של אמידות ויחסנות. בהיותי בן שנתיים עברה המשפחה, תוך חיפושי פרנסה, לברדיטשוב. גם כאן – גינונים של אצילות והתביישות בעוני. אמא – אדוקה מאד. אבא – איש המהלך החדש, משכילי, כותב בשבת, אוכל ביום-הכיפורים. בבית משהו של ספרות. אבא, שבצעירותו, בשנות השבעים, עוד קרא את "הצפירה" של סלונִימסקי, בקי עכשיו ב"הויזפריינד" * וב"פּאָלקס-ביבליאָטעק" ** ומחבב את ספרי א. מ. דיק, לינצקי, שלום-עליכם, ספקטור ומנדלי. גם אמא קוראה, ברוב יחס, כל אלה וזוכרת את כל נפתולי היחסים שבין הגיבורים. מימיה לא היתה בתיאטרון, אבל היא שרה הרבה טקסטים משל גולדפאדן. אחות – עלמה קוראת את טורגנייב. שני האחים הגדולים ממני עוד למדו (בקמנץ) ב"חדר" והגיעו להתחלה של גמרא. כאן בברדיטשוב – בא שחרור גמור מזה. האח הגדול שוב אינו קורא את פ. סמולנסקין; הוא עלם צעיר מדבר רוסית, מבקש לו "מעמד"; האח השני לומד בבי"ס יהודי ממשלתי, שכל מוריו הם מיוצאי האינסטיטוט למורים בוילנה. כולו - בלימודים, ברוסיות, אחר כך בקריאת באַלינסקי ופיסאראָב, ההמשך מביא אותו לשורות התנועה המהפכנית ל"פונד".

אני כבר לא למדתי ב"חדר". הוזמן "רבי" לשעה ליום. לימד "עברי" וחומש. לשון ראשונה שלמדתי בה כתיבה היתה יודית, והמורה אבא.

---

* "דער הויזפריינד", מאסף היסטורי-ספרותי, יצא האור על-ידי מרכזי ספקטור.
** "יידישע פּאָלקס-ביבליאָטעק", מאספים לדברי ספרות, בקורת ומדע, יצאו לאור על ידי שלום-עליכם.

האח הבינוני לימד רוסית. בן שבע הוכנסתי גם אני לאותו בית ספר יהודי ממשלתי. בלימודי ה"רבי" לא היתה כל ברכה. כל הלב – לספרי הלימוד הרוסיים, לסדרי החיים במחלקה, למורים הלבושים פראקים, המלמדים דברים מעניינים, ל... ציפני ידיהם העשויות, הנקיות, להפליא, הנבדלות ליופי מציפני ה"רבי" הדוחות. בבית מלמד אותי האח הבינוני ומחבב עלי שירים רוסיים, רווי צליל, של ניקיטין ומייקוב. אבא מוביל לפעמים לבית הכנסת של הנאורים ושם קנטור ומקהלה וטיפוסים מגולחים, חבושי צילינדרים. אל הבית נכנס לעתים מרדכי ספקטור. בשבתות לוקח אותי אבא לביקור בבית וְנָה רבינוביץ, הוא אחי שלום-עליכם. שם – נשים יפות מדברות רוסית ספרותית וצוארוני חולצותיהן זקופים מאד; הגברים מדברים יודית לא-נחפזת, מעורבת מעט מילים מגורמנות, הנושאים הם משכיליים וה"פפירוסות" (הסיגריות) נלקחות מתוך "פורטסיגארים" של כסף, עשויים בדקות. נשמעות מילים: "אוניברסיטט", "פקולטט", "ד"ר מאַנדלשטאַם".

ב-1898 עקרה המשפחה – שוב מטעמי פרנסה – ללודז. אני שוב בבי"ס ממשלתי, הפעם כללי, שלומדים בו פולנים, יהודים, גרמנים ורוסים. עד אביב 1903. בתוך תקופה זו – קריאה מרובה, התחלה של הרחבת אופקים וגיבושים ראשונים של נטיות עצמיות. גם כאן עוד היה "רבי" לשעה ביום ושוב ללא ברכה כלשהי. עם מלאת שלש-עשרה – הופסק לימוד זה לחלוטין. אבל לאחר שנתים, בהשפעת הרוחות הלאומיות-הציוניות שנשבו מסביב, מתחילה משיכת-לב ל"דברים אלה". אבא אינו הולך לאספות של ציונים, אבל הכוכב של הרצל מקסים, ובבית מקבלים וקוראים בהתלהבות את "דער יוד". אמא אדוקה מאד כמו קודם, אבל היא קוראה עכשיו ברצון לא רק את שלום-עליכם ואת ספקטור, אלא גם את מוריס רוזנפלד ואת אברהם רייזין. בין הקוראים – וקצת כבר בהבחנה ובמשהו של ביקורת – גם אני.

עיקר קריאתי אני – רוסית: גוגול, טולסטוי, אחר כך קורולנקו וטשכוב. קריאה ולא השתקעות. בבית אחותי מצאתי אוצר, שהובא ע"י גיסי: בצד מספר ספרים רבולוציונריים, עשר שנות הירחון "ווסקוד", החל מ-1881, הכל, בלי שיוור, נקרא ברצון. בספרות היפה משך רק אחד: בן-עמי. פרוג – מעט. הרומנים ההסטוריים (מתורגמים) – שיעממו. אבל עניינו דובנוב ורשימות-הביקורת של "המבקר" (יל"ג). רושם מיוחד עשה מאמר של אחד פוהוראָלסקי

"על שמות פרטיים של יהודים". דווקא ענין יבש זה עורר התענינות מיוחדת בלשון העברית. בבלשנות בכלל, בעניני השווה בין לשונות בכלל וביניהן ללשון העברית.

ב-1902, בצד לימודי גיאומטריה ותוך כדי המיה לפרקי ספרות רוסית וְלענייני עולם גדול מתגלה, התחלתי לומד, במסירות של עלם, ענייני שוא נע ונפעל ופיעל. בלי מורה. תחילה מתוך ספר-לימוד רוסי דק של יהושע שטיינברג ואחר כך לפי "מורה הילדים" של י. ח. טביוב. התרגילים ב"פרות לבנות" וב"זודים טובים" הדאיבו את הנפש עד לשממון, אבל גיווני ההבעה של הפעלים לבניניהם ולגרותיהם לקחו לב והלהיבו. התחילו למשוך את העין ואת הלב שמות ספרים עבריים בחלונות הראווה. חצי שורה מובן וחצי שורה אינו מובן. נודע שיש הוצאת ספרים ושמה "תושיה". בשעת דמדומים של יום-חורף הציצה מתוך חלון-ראוה והפנתה את תשומת-הלב הכותרת השובבנית, כלל וכלל לא-שמרנית, של העתון "הצופה". השם לא היה מובן במלוא-המידה, אבל שמות הערים בטלגרמות, של פטרבורג, חארקוב ולונדון – זה ודאי מובן, ופיזור האותיות נעים לעין וגם הכתיב נעים מאד, כי הנה הוא מתאים בפל למורצה באותו מאמר בלשני שב"ווסכוד". אין פת"חין ובעיקר אין עי"נין. חרות בזכרוני אותו רגע עד היום. קניתי את הגליון של "הצופה". למדתי ושננתי אותו. סימנתי כל מלה מובנת (כי כאלה היו המעט) בקו של עפרון. קראתי שוב, נעזרתי בלי סוף ב"מילון של כיס", שאמא קנתה למתנה, והוספתי לסמן את המילים המובנות. הנה רובריקה קטנה בשם "ידיעות ספרותיות". עולם חדש, יקר. אני לומד עולם זה במסירות ובעקשנות. שלושה חודשים נמשכה קריאת גליון אחד זה של "הצופה". הרבה-הרבה פעמים. בלי ויתור על שום מלה וביטוי, אף לא על שום ענין שדרש קצת ידיעה במקורות או ביהדות. עד שנתחזור הכל וכל השורות כולן סומנו בקווים של עפרון. מיד נקנה עוד גליון, ש"עיבודו" נמשך רק שנים-שלושה ימים, ואחרי זה הייתי לקורא "הצופה" יום-יום, יום-יום. נפתח עולם וכיון מהלך-חיים.

אחר כך נודע שיש "מערכי לשון עבר" – נקנה ונלמד. "משפט האורים" – והאיר עינים. לעונג ולסיפוק היתה הקריאה האיטית ב"שירים בפרוזה", תרגום אלכסנדר סגל, תוך כדי בדיקה לפי הטכסט של טורגנייב. נפלה ביד

חוברת של "הדור" ורשמו רשמים פרישמן וברנפלד. הראשון שנון ואלגנטי, אבל התפנקות למה? השני נעים ומהנה יותר בפשטות-לשון ובבהירות-הרצאה, אבל מה זה, פשוט מה זה: "על דא קא בכינא"?

וכן גילויי אחרי גילויי כיבוש אחרי כיבוש – ואכמ"ל.*

בן 16–17. פעמי המהפכה הראשונה ברוסיה. קישינוב והומל. ** מפלגות. קריאה בעתונים רוסיים ויוזיים. לימוד פרקים בכלכלה, במלחמת מעמדות וכו'. אספות ו"דיסקוסיות" בפילות נידחות. פני צעירים שחומים. עיני נערות מעולם רחוק, מִרָא ומושך. אבל... כל זה נראה כבר בעיקר ראייה בלטרסטיט, תוך הסתכלות בתכונות האיטיות של הדוברים והעושים. אשר לגופן של השאלות – אין כאן כל הכרעה. פנים לכאן ולכאן. שום "הלכה" אינה מתגבשת ואינה נעשית שלי. הידיעה במהות הזרמים הציבוריים ובהבדלים בין זרם לזרם היתה לא-קטנה, הקריאה בפובליציסטיקה היתה מרובה, אבל הצטרפות לאיזו תנועה שהיא לא באה. ולא היה בכך משום "מנגד", על אחת כמה וכמה לא משום "נגד", אלא שה"בלטרסטיט" והנאמנות לעצמי לא נתנו להיות "בתוך". מכל הקונצפציה הסוציאליסטית המורכבת הוסקה רק מסקנה קטנה בלבד, אישית בהחלט: הרחק מניצול ומן הקרוב לו (במובן הנאה מ"ערך נוסף"). ומכל צרור המושגים הלאומיים-הציוניים נתקע בלב ונעשה אישי רק יסוד אחד: הידבקות בלשון העברית. ובאמצעותה – יניקה מכל הכלול במילים: "העולם היהודי".

אז, כמובן, לא הגיעו התחושות לגיבוש מוגדר זה, אבל כך זה היה. מה הביא לכך? ודאי "טבע" אישי, ודאי משהו של ירושה משפחתית מצד אבא. ודאי גם הנטיה (אף היא טבעית ובלתי-מוסברת) להסתכל בצדדי-חיים וביחסי בני-אדם ולצרף מהם, בדמיון ומתוך יחס פנימי, צירופים שונים. תוך תהיה עליהם ותמיהה להם. לא היתה זו הסתכלות סתם. תמיד פעלו "תפיסות" של ביקורת ו"נהיות" לחבוי ולסתום, למאיר ולמענין.

כתיבה עוד לא היתה. המעיק היה בא לידי ביטוי בשיחה עם חבר. והנה... "מסביב לנקודה" של י. ח. ברנר (1904). כל אשר תואר לעיל מצא חיזוק והשלמה. היה זה מאורע-חיים במלוא-המשמעות. הדמויות של

* ואין כאן מה להוסיף.

** הפרעות ביהודים בשתי הערים הללו, שהסעירו בשעתן את הרוחות.

אברמזון, של אוריאל דוידובסקי ושל חוה בלומין, הרוח הכללית שהיתה שפוכה על הפרקים בדפים הגדולים של "השלוח" תיאורי ההווי של האכסטרינים, של הציונים, של הבונדיסטים, ההמיה הכבושה, העצב, המשטמה לבעל-ביתיות, ההבנה לסבל הכושלים בחיים, השורות הרוסיות ועל הכל חוסר הפתרונות לשאלות הכלל והפרט – כל זה הסעיר וריתק ונתן אישור למה שרחש והתגבב בלב קודם לכן. היתה הרגשה: זהו. כלומר: לא טעות היתה זו ההידבקות בלשון העברית. מעתה – גם בספרות העברית. ומובן: לא בכולה; בחלק ממנה, בפינה מסויימת ממנה.

מכאן ואילך, מגיל 17 ועד עתה – רק המשך. ודאי הורחב האופק היהודי-העברי, הורחבו מקורות היניקות הכלליות, גם הושלמו כלי הקליטה וההבעה, נעשו קבועות יותר התכונות האישיות, אבל כל זה היה רק המשך, התפתחות ללא שבירת קווים. נמשכה ונעשתה מופרת לי עצמי "בלטריסטיקה זו של החיים" (כפי שכיניתי זאת בסופר "תקופה").

כתיבה שוב עוד לא היתה. "הריון"-כתיבה היה. מעין צבירת חומר בלי נסיון להעלות על הכתב. ומסימניו הצדדיים של ה"הריון" – חיבה ל"זכרונות ספרותיים" של אחדים מן הסופרים הרוסיים, חיבה לאספי אגרות-סופרים. באותו פרק-זמן נקראו בהנאה גם זכרונות כתובים בידי סופר עברי: א. ש. פרידברג באחד "מספרי-השנה". ברעדה קראתי אחר כך את שני כרכי "אגרות יל"ג". מבחינה זו, ורק מבחינה זו, היה לי ענין בכמה דברים של ראובן ברינין. כל אותן שנים היה לי חבר, "חבר כאח", שונה מאד ממני באפיו וקרוב מאד לי ב"בלטריסטיקות" ובראיית החיים: חיים זוזוליה, עלם שפרפר והיה נחמד, שהיה כולו רוסי, שכתב כבר "לעצמו" ולאחר שנים מעטות (1908) כבר הדפיס את דברו הראשון. במרוצת הזמן – והוא סופר מקובל בספרות הרוסית: יאפים זוזוליה. דמותו וצורות החברות בינינו – בחלק הראשון של הסיפור "ניגון אבל".

במחיצת זוזוליה וגם קצת מחוצה לה הייתי נפגש עם יצחק קצנלסון. הוא היה חביב וחמוד, אבל להתקרבות של ממש בינינו לא הגיע – אז – הדבר.

על אשר היה הלאה – בקיצור ולסירוגין. מברנר לא הרפיתי. אדרבה. מהפכת 1905 וכל אשר השתלשל ממנה רק הגבירו בי את הקשר אליו. קראתי את כל אשר כתב קודם לכן. הייתי בין חתומי "המעורר" ובוא חוברת היה מוציא אותי מן ה"מסלול" לימים אחדים. כאן כבר לא ברנר בלבד היה חשוב, אלא גם – מבחינות מסוימות – שופמן. כשנפסק "המעורר" (סוף 1907) נתהווה חלל ריק ולא ידעתי מנוחה מחוסר תשובה לשאלה: "היכן ברנר?". מגיל 16 כבר קיימתי את עצמי ממתן שיעורים פרטיים. תחילה – ללימודים כלליים ואחר כך לעברית. נבחנתי וקבלתי תעודת "מורה-בית למתימטיקה". בסוף 1906, בהשפעת המהפכה, כיוונתי עצמי ללימוד סידור אותיות ושנתים הייתי פועל-סדר בבתי-דפוס.

תחילת 1908. תוהה על העולם ועם זה גם בעל יחס מגובש אליו. קרבים ימי השרות בצבא. ידיעת מקצוע סידור האותיות נותן אפשרות לנווד לכל מקום שהוא. אבל היכן ברנר? מה הליכותיו בחיים?

נשלחה גלויה למערכת אחד העתונים והתשובה אמרה: בלבוב (אז באוסטריה), לפי כתובת מערכת ה"טאָגבלאַט" היודי. ברור: צריך לנסוע אליו ויש לכסות ממנו את כל היחס האישי אליו. פשוט: פונה אליו פועל-דפוס, הרוצה לעזוב את רוסיה, ושואל אותו, את מי שהיה בלונדון סדר, אם תמצא לו עבודה בלבוב. תשובת י. ח. ב. לשאלה (זו היתה פניה ראשונה אליו) היתה טיפוסית בהחלט לברנר: קשים התנאים, קשים מאד, אבל... (אגרות י. ח. ב., כרך ראשון).

ללא כל שהיות יצאתי ללבוב. שעת בוקר מוקדמת ואני עומד בלב רועד לפני דלת חדרו של י. ח. ב., לפי הכתובת שהודיע לי, אבל הטבלה הקטנה אומרת "ג. שופמן". שגם הוא כאן היה לי חידוש מפתיע. הוכנסתי ואני עונה לשאלות שניהם ומתרגש. ברנר מקבל בחמימות, מביא לי טה ומוביל אותי מיד אל בית-הדפוס של אותו "טאָגבלאַט" ולאחר שיחה של רגעים אני כבר עומד ומסדר פרק של "פיר אַלמנות" לשלום-עליכם. באותם ארבעת חדשי קיץ (1908) בלבוב הוציא י. ח. ב. קובץ ראשון של "רביבים" שלו וזכורים לי, לסדר, כתבי יד של כמה סופרים עבריים.

השהיה עם י. ח. ברנר, השיחות עמו, כמה התגלויות שלו, מקריות ולא-מקריות – בשום דבר, בשום קו, לא הפתיע אותי. הכל התאים למי שכתב את

"מסביב לנקודה" ואת "מעבר לגבולין" ואת כל השאר. כן לא הפתיע אותי במאומה ג. שופמן. על שניהם אפשר היה לאמור: מיטב-אמיתם – כתביהם. בסתיו חזרתי לרוסיה ובמשך שלוש שנים כמעט הייתי חייל (בעיר לוצק, 1909–1911). משהו מן החוויות – בחלק השני של "ניגון-אבל" ובפרקי "מרחוק".

ושוב: במשך כל השנים הארוכות האלה, לגבי כתיבה – רק "חבלים" בלבד, ללא שום נסיונות של אחיזה בעט. ואולם מיד לאחר השירות בצבא, עם שובי ללודז' ועם "שובי לעצמי", כתבתי, בתחילת 1912, את הסיפור הראשון: "שלוש פעמים". בבטחה ובידיעה ברורה מה השביל אלך בו. ועוד: בהסתר מאיש. בכיסוי גם מזווליה וגם מיצחק קצנלסון. שלא לגרום למשוא-פנים שלחתי את הסיפור לא ל. ח. ב., כי אם ל"השלוח". העורך ד"ר י. קלוזנר, היה אז בארץ-ישראל, וארבעה חדשים לא באה תשובה. משחזר לאודיסה קרא, הודיע לי והדפיס מיד (יוני 1912). עכשיו כבר היה מותר לדבר על כך גם עם יצחק קצנלסון (מאז התקרבותי אליו מאד), גם עם זווליה (שהיה אז באודיסה), ולהחליף שורות עם י. ח. ב. ("אגרות", כרך שני), ללא קשיים נפתחו שערי הספרות.

מחיצת סופרים, "אווירה ספרותית" – לא היתה דרושה. מרחוק היו יקרים וחשובים כמה סופרים. אבל בלודז' זו היה קשה, ואודיסה משכה בדרומיותה הקרובה ללב ובסיכויים שאין להם דמות. באמצע ינואר 1914 כבר הייתי באודיסה. רשמי העיר – בסיפור "תקופה". הכרתי את כל הסופרים שהיו שם אז, חוץ ממנדלי, וקרוב לא הייתי לאיש מהם. משהו אדיר ועם זה גם חם מאוד היה בביאליק. משהו אנושי מאד ומרווה היה בדרויאנוב. על נקלה באה עבודה לשם קיום: משרדית, כתיבת מכתבים, בוועד חובבי ציון, ושניה, מעניינת, לעזרת א. דרויאנוב, בהכנת חלק מן החומר ל"כתבים לתולדות חיבת ציון".

התחלת המלחמה בסתיו 1914 הוציאה מאודיסה. חייב-גיוס ברחתי לארץ-ישראל. הקריאה התמידית ב"הפועל הצעיר" קירבה לכמה גילויים בארץ. אבל לולא היה בה י. ח. ברנר, ודאי שהעינים היו נישאות למקום אחר. המאורע "הפרטי" העיקרי בתקופת ארץ-ישראל – מות י. ח. ברנר.

י. ח. ברנר על "זהרורים" מאת מנחם פוזננסקי.

משדה הספרות Hapoel Hatzair

הפועל הצעיר

שישי, יוני 26, 1914

עמוד: 10

משדה הספרות

"זהרורים", רשימה, "השלח" כרך ל' חוברות ב' ד' ה'

אורי וורבל, האיש העושה ברשימה שלפנינו, הוא איש אשר ידבר אל לבו וישוחח עם עצמו גם בהשארו לכדד גם בהמצאו בחברת אחר. הוא אינו מבוני-החיים ואף לא ממבכי-החיים, כי אם ממתרשמי-החיים. סטודנט-עלם זה "מן הקורסוס השני" אינו לוחם, אינו גביר, אינו מעמיד את עצמו כלפי סכסוכי החיים ותנאיהם הקשים, כי אם רק מתעלס והומה ב"זהרורי" החיים. נפש יפה נתנו לו האלהים, חושים דקים, הבנה חודרת, והוא רואה את אשר מסביב לו, והוא יש אשר ילגלג משהו – אך משהו – לאשר מסביב לו, והוא נכון גם ללגלג קצת על עצמו בכל עת מצוא. על חולשותיו, על אי-הצלחתו, על הרהוריו ונטיותיו, אבל יותר משהוא מלגלג הוא הומה ואוהב, אוהב את הכל, ובאהבה עדינה, מחיכת, שנפשה קשורה בנפש עצמה. הוא אינו מרוכז בשום דבר, אבל גם אינו מרפרף על שום דבר, כי חודר הוא לתוך-תוכו של כל הנפגש בו, ויחד עם הבלום שהוא נוהג בעצמו, הוא מבזבז בנפש חפצה את כל עושר רשמיו. זהו מסוג-האנשים, שאינם יודעים ואינם רוצים לאצור בקפדנות, כי אם רק להתעלס ולבזבז, ואם לא ביד רחבה, אבל בקלות ברוכה. עצבות מתוקה ספוגים האנשים האלה, ואף הארוטיקה שלהם – אך תוגה נעימה היא. זוהי ארוטיקה פואיטית, רצי כסף של פלג זך ומתוק, ארוטיקה המבינה הכל וחומלת על הכל ומקדמת בברכה גם את נצנוצה אצל אחרים.

"נגש אורי אל החלון ורואה, והנה עולמו של הקדוש ברוך הוא לכן הוא, לבנוני, שלג-שלג. ושם, בעיר הדרומית גם כן שלג-שלג. והרחובות המועטים ששם מוארים באור "לוקס" של פנסים גבוהים מאד. ושני בתי ה"קיננו" נועצים אל תוך הרחוב שני שלטים ענקים: "פנטסיה" ו"לבנה"; שלטים בוערים וקורצים. ויש סמטות חבויות מן העין, שבהם מתבודדים

ה"ריאליסט" של המחלקה החמישית עם תלמידת-הגימנסיה של המחלקה הרביעית המקבילה..."

מתבודדים, אך מתבודדים. ואף אורי עצמו אינו אלא מתבודד ביחוסיו אל הנערות, שהוא נפגש עמהן. הוא אינו "הולך, הולך, הולך", כליהונג של ג. שופמן ("בקצוי הכרך") ולעולם אינו עלול לרשת מקומו של סימון החולה. כי הארוטיקה אינה נגע-צרעת בחייו, כי אם מקור ברוך של זהרורי-נפש, של הרהורי קסם, של רגשות שירה. הרבה טהרה יש בה, באותה ארוטיקה, והצער שלה הוא רק מפני שהיא טהורה ביותר, מפני שאינה סובלת כל שניות, כל פגימה, כל הבטה לצד אחר (ענין לובה ופרלברג). "תולעת הקנאה" הליהונגית אינה אוכלת את הלב הוורבלי. אדרבא, יתבודדו יתבודדו הריאליסטים של המחלקות החמשות עם תלמידות הגימנסיה של המחלקות הרביעות – ברוכים יהיו! ושלום, שלום גם למשה ולדינה, האחרים, האחרים... "שלג-שלג בעיר הדרומית הרחוקה, והחבר משה יושב תחתיו ומתגעגע. מה מוצא הוא בחיים, אם גם אורי וורבל אינו כותב לו מכתבים? – אורי וורבל יודע, שכך כתוב בפרוגרמתו שאינה כתובה, שמן הראוי הוא לו שלא להרבות במכתבים בחרף זה; אבל מה לו, למשה, ולפרוגרמתו של זה? – אורי וורבל יש לו גם רצון להרגיל את מרת דבורין, שתנהג כבוד בחדרו, ובכלי-חדרו, אלא שעד היום הדלוח הזה לא נשתפשה עוד הרצפה כראוי והאבק שבין רעפי-התנור אף הוא לא הוסר. עד מתי, מרת דבורין?"

חברי משה, חברי הטוב, בואה נא אלי! הלא אתה הוא היחיד, שעמו אני מדבר על הדברים ה"עבריים" ושלא מתוך רפרוף על גבי הענינים. משה איך? ודינה, הכחושה והממעטת לדבר, עדין היא באה לביתך?
"שלג-שלג, וגם בעיר הדרומית ירד כבר הערב. ומשה יושב תחתיו על הספה ודינה יושבת על ידו. והעששית טרם הודלקה. ואולי רצה משה ללטף את אצבעותיה הכחושות של דינה, אלא שמתאפק הוא וחושש, שמא יהא פרפור האצבעות האלה חזק יותר מדאי, יותר מן הרצוי לו. ואולי רצה דינה השתקנית, שאצבעותיה תלטפנה על ידי משה לטוף קל, ולו אך מעט, ולו אך פעם אחת. והיא יושבת וממתנת, ממתנת ויושבת..."
שלום לך, הממתינה, שלום לך. היי ברוכה גם את. שלום לך...

אורי וורבל, כמונו כלנו, נתון הוא בתנאים שרגילים לקרוא להם: מוגבלים. מצומצמים, עניים. מתפרנס הוא משעורי-פרוטה, גר בביתו של

סרסור יהודי רש ונקלה, מר דבורין, בחדר דל, שבעלת-הבית אינה מקפידה למלא הבטחתה ולנקותו "יפה-יפה" ("עד מתי, מרת דבורין"). לפעמים מצב הרוח אינו מרומם – אבל שעמום סמי מכאן. השעמום הישן של "מטילי" ג. שופמן (בציור "טיול") נזדכך כאן ונהיה ל"זהרורים". אורי וורבל, בכל התלבטות נפשו בכל אותו החורף, בכל נסיונותיו לעשות לו, כביכול, פרוגרמות, בשעה שבת-צחוק דקה מרחפת על השפתיים בנוגע להן, ושברובן אינן יוצאות אל הפועל, בכל הרהוריו הנוגים לפעמים על שאינו מוכשר לזה ולזה, בכל היותו מסוג הבריות, שהן ולא עולים אצלן בקנה אחד, הוא יודע מה זה אושר ויודע גם להיות מאושר בחייו הוא. קודם כל מפכה בו נחת עדינה על שיש לו יחס יפה כזה אל היותו הוא ואל אשר מסביב, על שהוא אדם מקורי (חפשי מתוך ועל ידי מקוריותו), על שהוא מלא זהרורי-עלומים, על שהוא חש את היופי, את הבריאות, את ההרמוניה בכל אשר הוא רואם – ומתענג על זה הרבה-הרבה! הוא אינו צבי יהלום. זה "שאינו רואה כלום, אף על פי שיש לו הרבה נקודות-ראות". דוקא הוא, ולא צבי, ידע, ששלש אחיותיו של צבי "תוגה ענוגה קורנת בפניהן, ועל פני שניהן הלבנות והנקיות מהלך תמיד חתוך-דבורן היפה", דוקא הוא יודע ליהנות מפני אולגה רפפורט בשעת-הקונצרט, ופטפוטה והלוכה המילודי של לובה, דוקא הוא יודע להיות לאיש אחר על ידי החדושים שנעשים בטבע באביב, דוקא הוא, סניה גדול זה, יודע ל"התרפק בחיק הלשון הנאוה", שהוא מורה לסניה תלמידו הקטן, דוקא הוא יודע להלך מאחורי בעלות-התלתלים הקטנות, דוקא הוא יודע לחשוב מחשבות מאירות ועמוקות – עמוקות בפשטותן הפנימית – על לובה ורחל, על ראנסקי ואחותו, על יהלום ואחיותיו. לגבי אורי וורבל אין קטנות החיים, ולא מפני שאינו רואה גדולות, אלא מפני שהכל גדול, הכל חשוב, הכל מלא ענין, ואת הכל הוא מקבל על פי דרכו – מקבל ומטהר. זכה אורי וורבל – והכל נעשה לו סם-חיים. צבי יהלום מדבר בסגנון ספרותי מדויק עד לשעמום, אבל אורי יודע לחשוב גם עליו: "אולי זהו רק דבר שבחיצוניות בלבד. פנימיותו זכה וטהורה, אלא שאין בו כח לגלותה בלשון פשוטה ולא מחוכמת". ולו, לאורי, יש ויש הכח העיקרי הזה. עם כל איש ואיש יכול הוא להכנס בדברים פשוטים ויוצאים מן הלב, בלי התחכמות. הוא שט ברחובות ומרגיש, שמבין הוא את שורש-לבו של כל אדם ואדם, ואין לו שום טינא שהיא אף על אחד מהם. טוב לו וקל לו. החכמה האמיתית אינה מתחכמת.

מ. פוזנסקי, האיש אשר נתן לנו את הרשימה הזאת על אורי וורבל, אינו בעל כשרון מרעיש, פרובלמתי, מהפך-עולמות. ואולם מה שהוא נותן – בעין יפה הוא נותן. כל אמרה ואמרה תזל כטל. לב אנוש חי ועדין דופק בכל שורה ושורה. מרכז-הכבד – עד כמה שישנו – עובר לגמרי מן החיצוניות אל הפנימיות. או יותר נכון: כל החיצוניות שישנה אינה אלא פנימיות. מבחוץ – פנים, תנועות, מצבי-רוח מתחלפים, חצאי-טונים, ניואנסים שונים, הפעילות – והכל בבואה לדרמתיות אורירית, חלומית, שמתחמקת מפני הדרמה...

אצל אורי אחר, אצל אורי ניסן גנסין המנוח, שמענו כבר את הטון הזה. ואולם שם היו השמים התלויים מעל ראשנו כבדים וחשכים יותר מדאי, יותר נכון: אך כבדים ואך חשכים. לא היה קו אור, לא היתה הרוחה כל שהיא. הכל היה מפותל ומסובך ובלי כל הומור. מנחם פוזנסקי, מצד אחד, אמנם, אינו נותן לטעום לנו כל כך מן הכאב, את כל עומק הכאב, אבל מצד שני, תחת זאת, הנה אור לנשום בו, הנה שביב-עליזות באישוני העינים המסתכלות, אשר יקל לנו ויאיר לנו. מהר עיבל אנו עוברים להר גריזים; ואם גם פה יציקו חודי-האבנים לרגלינו, אך קול הברכה משתפך וממתיק משהו את העמידה הקשה.. הרגשת-החיים פה אחרת היא לגמרי!

ואחרת לגמרי גם מאשר אצל ש"י עגנון. כי הנה אם גם שם המיה רבה וטבעית, גם שם אין מוקדם ואין מאוחר, גם שם לא כחות פועלים אלא נפעלים, והתרשמות מיוחדת, וטיסות שיריות, הנה שם, אצל ש"י עגנון, - בספוריו ה"ראליים" – אין הסתכלות נכונה בפרטי המציאות, אין שרטוטים פסיכולוגיים ואין אינטואיציה מחשבתית; פניני השירה טובעות ברגשנות ומיתפורות נמלצות. לא כן מנחם פוזנסקי, שכחברו דוד ברגלסון הגדול ממנו, חוזה הוא הכל בעינים בהירות וחודרות וזורע זהר, במדה ובקצב ובטקט נפשי גדול, על כל חזות עיניו והלך רוחו ובורא אתמוספירה פיוטית, המקיפה אותנו ומליטה אותנו בתוכה...

האתמוספירה הזאת – צריך להודות, אמנם, - עוד אינה רחבה במאד. השטח אשר לפנינו – אם נמוד אותו באמת – מצומצם הנהו. רוח-הים יש גם בפלג, אבל הים הוא ים והפלג – פלג. רומן כ"אחרי ככלות הכל" ("נאך אלעמען") עוד לא כתב ברגלסון שלנו, "העברי". לפי שעה נתן לנו אך רשימה, עוד רשימה נוספת על "שליש פעמים", "לוגוס", "פרפורים", "אחרי

המחלה" "ואצבעות". היהיה כחו אתו לתת לנו גדולות מאלו? לעתיד פתרונים. ובכל זאת, בכל זאת! למה נהמה?... הן נעים ולמשיב-נפש הוא להפגש בחיים עם אורים וורבלים קטנים, חביבים, המשחקים ב"זהרורים", ונעים ומשיב נפש הוא לחשוב, שלמרות הכל, עוד מסוגל שדה-ספרותנו להניב כיום הזה רשימות קטנות כ"זהרורים". ומה, איפוא, ל"צללי התוגה" האלה כי ירחפו על פנינו? "ומה לנו כי נהמה?".

ב. – י.

פוזנסקי על ברנר

ישרון קשת-

שלום לך! אני מודה לך מאד על השאלה ששאלת אותי. גם כי יקשה לי לנגוע בזה אשיב לך ברצון, אף במידה של חרדה, לכל אחר. אתה שואל: "כמה שנים – מאימתי – יצקת מים על ידיו של יח"ב" (*ז"ל"? ומתגנב אל לבי פחד ממש: שמא, או- לי, התבטאת בצורך לשוני זה גם בדברים שנועדו לדפוס? אנה ואנה ואנה הצילני מ"יציקת מים" זו! עבור על העתק כתב-היד, חפש היטב, ודאג מיד לבעור בטוי זה. הרץ מכתב, באורח אכספרס, ובלבד שלא יודפס כך. מי יתן ויהיה חששי חשש-שוא, ואתה תצ- חק ברוב ספוק, באירוניה, ואולי גם בתמיהה. לא אוכל להרחיב בנושא זה, ואולם אני לא "יצקתי מים". לא הייתי ואי-נני תלמיד לי. ח. ב. ואולי שלא לענין, אבל אגיד: לא בין מעריציו אני; לא הייתי ואינני מחסידיו. כי לא היה לי "רבי". רק לא הגדרות אלה. הייתי והנני בעל יחס חיובי רב מאד לחזיון

מופלא זה, בספרות ובחיים, ששמו "י. ח. ברנר". אבל לא בעצימת עינים ולא "לכתחילה". היו וישנם סיגים. לא חסרו מחיצות. אבל יחסי-אמת היו תמיד. מעלומי דבקתי בי. ח. ב. ואהב-תי אותו, אם כי ידעתי והרגשתי את הבדל היסודות ואת הבדל התחומים וכו'. לגבי זה ודאי שאינני מגלה שום דבר חדש לך: עין בדברי יעקב קו-פלביץ (***) – בחיי י. ח. ב. – על ספור אחד בשם תקופה (***) (ב"מעב-רות"). זהירות בהגדרות! אל תשאל: "ובכן, מה הבדל?" אל תתוכח עמי על דיוקם בלשון. מבין אתה לי. וקשה לי גם שאלת מספר השנים. מה פרוש – "מאימתי?" אם ב"גשמיות", הרי הייתי עמו משנת 1914 בארץ, וקו-דם לכן – ארבעה חדשים, בשנת 1908, בעיר לבוב. אבל זה אינו אומר כלום. על צד האמת הייתי עמו מן הימים שנדפסו פרקי "מסביב לנקודה" ב"השלוח" (1904). לפני זה לא קראתי שום דבר משלו, אבל מאז נעשה לי צד-חיים חשוב מאד, יסודי. דמות

עקרית בין "הדמויות המלוות" שלי (שם קובץ ספורי איננו שם מקרי). ועל כן: לאחר שנתיים ואני ממנויי "המ-עורר"; לאחר שנתיים ואני נוסע אליו ללבוב כדי להיות במחיצתו ולהסתכל בו בכסוי רגשות ובהעלמת שרשים. עוד לא כתבתי אז. בכלל, לא הייתי מימי מן הכותבים "בחשאי" ו"לעצמם". לאחר ארבע שנים, כשכתבתי דבר רא-שון. לא אליו שלחתי. במתכון. שלא יהיה משוא-פנים****). כי אהב אותי מימי לבוב. גם את ספורי השני לא שלחתי אליו, ולא את השלישי. הוא היה כוכבי מרחוק. ב-1914 הביאה או-תי המלחמה לארץ. לולא היה הוא אז בארץ הייתי יוצא מרוסיה לארץ אה-רת. וכאן, גם כאן, לא היה מה שמכ-נים: "ידו לא זזה". לא כך. תוכן היח-סים היה משהו אנושי בכלל, ספרותי בפרט. לעתים "טכני" לעתים אינטימי-משפחתי. משהו שבפיסיקה קוראים לו בשם "כלים שלובים". והכל עד גבול מסוים, לא עד תום. פרק טוב הוא מעשה העבודה המשותפת: ב"רבי-בים", ב"קונטרס", ב"האדמה", בתר-גומים. היו, כמובן, חלוקי טעם. היו הצעות ודחיתי אותן. בשני מקרים יכולתי לעשות את אשר בקש ממני ועשיתי, אבל לא נתתי את שמי. נדפס וללא חתימה.

זאת תשובתי על "כמה שנים?". השב, אם זה חשוב, קצת בהירות לנק-ודות המתוארות יוסיפו לך הקטעים שכתבתי על י. ח. ב. לאחר מותו והם הובאו שוב כתומם בספרו של מרדכי קושניר: "י. ח. ברנר. מבחר דברי זכרונות", הוצאת הקבוץ המאוחד, תש"ד.

הרי לך. שלש שורות גררו שלשה עמודים. גלויי-דברים. והכל – שלא יגונבו לדברך ה"ציקה" או ה"הערצה" שלא היו. אני מברכך ומבקש ממך להשיבני מה.

מנחם פוזננסקי

(* י. ח. ברנר .
**) יעקב קופילביץ – הוא ישו-רון קשת בטרם שינה את שמו.
***) ספורו של מנחם פוזננסקי.
****) על כל זה עיין באבטוביוגר-פיה של מ. פ. בקובץ כתביו "דמויות מלוות" שיצא זה עתה לאור בהוצאת "הקבוץ המאוחד"

דבר Davar
שישי, ינואר 10, 1958
עמוד 5

[מנחם פוזנסקי](#)

דְּמִיּוֹת מְלוֹיֹת

כתבים

<http://urila.tripod.com/Peamim.htm>

שלוש פעמים

<http://urila.tripod.com/Nigun.pdf>

ניגון אבל

<http://urila.tripod.com/Zaharurim.pdf>

זהרורים

<http://urila.tripod.com/Gnessin.pdf>

מוטיבים גנסיניים

<http://urila.tripod.com/Biography.pdf>

אבטוביוגרפיה

ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל
הוצאת הקיבוץ המאוחד תשי"ח

אגרות

תרע"ט – תשט"ז

<http://urila.tripod.com/Igeret.pdf>

ביקור קבר הסב בצפת

ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל
הוצאת הקיבוץ המאוחד תש"ך

[זכרונות צילה לוי-דראפקין על א.נ. גנסין](#)

[בשנים ההן – צילה דראפקין](#)